

OE 2.međuispit 28.11.2007. postupak rješavanja

1. (2 boda) Kolika je trenutna vrijednost napona gradske mreže ($U_{ef} = 220 \text{ V}$, $f = 50 \text{ Hz}$) nakon $t = \frac{1}{300} \text{ s}$ od trenutka u kojem je imao maksimalnu vrijednost?

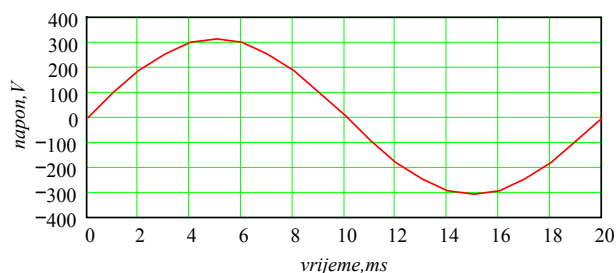
- A) 310 V   B) 220 V   **C) 155 V**   D) 110 V   E) 0 V

Rješenje: Funkcija zadanog napona je $310\sin(314t)$. Maksimalnu vrijednost ima u trenutku $t=5 \text{ ms}$. Ovom vremenu treba dodati $1/300 \text{ s}$. Ukupno vrijeme je:

$$t = 0.005 + \frac{1}{300} \quad t = 8.33 \times 10^{-3} \quad u = 310 \sin(314t) \quad u = 155.36$$

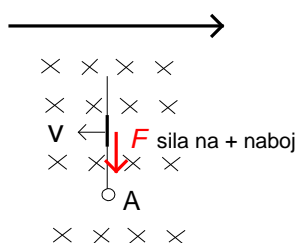
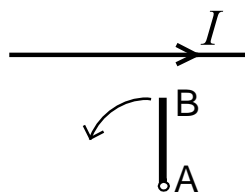
Pažnja: u gornjem izrazu kut je u radijanima. Možete ga pretvoriti u stupnjeve ovako:

$$314t \cdot \frac{180}{\pi} = 149.92 \text{ stupnjeva}$$

2. (2 boda) U istoj ravnini nalaze se vodič protječan konstantnom strujom I i vodljivi štap koji rotira oko svog kraja A. Napon U_{AB} je

- A) u svakom trenutku pozitivan ($U_{AB} > 0$)**
 B) u svakom trenutku negativan ($U_{AB} < 0$)
 C) u svakom trenutku nula ($U_{AB} = 0$)
 D) promjenjivog polariteta
 E) nije moguće odrediti

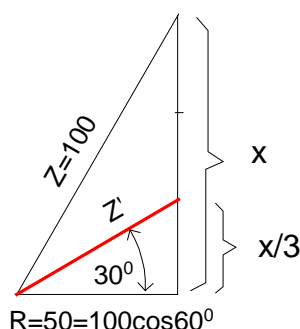

Rješenje Štap se nalazi u magnetskom polju. Smjer silnica odredimo pravilom desne ruke. Polje je nehomogeno. Jače je (gušće) što smo bliže štapu. Štap možemo podijeliti na segmente. Svaki segment se kreće u magnetskom polju nekom brzinom v . Na naboje u štapu djeluje magnetska sila. Pozitivne naboje bi sila «gurala» prema kraju A. U stvarnosti se gibaju negativni naboji prema kraju B. Zato je kraj B negativan u odnosu na A odnosno A je pozitivan u odnosu na kraj B. Kada bi polje bilo homogeno napon bi bio stalan. U ovom slučaju je promjenjivog iznosa.

3. (2 boda) Na serijskom spoju dvaju elemenata narinut je napon $u(t) = 100 \cdot \cos(\omega t + \pi/2) \text{ V}$ i kroz njih protječe struja $i(t) = 1 \cdot \sin(\omega t + 2\pi/3) \text{ A}$. Ako imaginarnom dijelu impedancije smanjimo vrijednost na trećinu početnog iznosa, koliko nakon toga iznosi fazor struje?

A. $\sqrt{6}/120^\circ$ B. $\sqrt{6}/60^\circ$ C. $\sqrt{2}/180^\circ$ **D. $0,5\sqrt{6}/150^\circ$** E. $0,5\sqrt{6}/30^\circ$ A

Rješenje Efektivna vrijednost napona je $100/\sqrt{2}$. Funkciju napona «pretvorimo» u sinusni oblik tako da dodamo 90 stupnjeva). Dobivamo početni fazni kut napona 180 stupnjeva, a struje 120 stupnjeva. Fazni kut impedancije φ je $+60$ stupnjeva (induktivan je, struja zaostaje iza napona). Impedancija iznosi $U/I=100 \Omega$. Crtamo «trokut otpora» i iz odnosa u tom trokutu odredimo novu impedanciju, a zatim struju.

$$X = 100 \frac{\sqrt{3}}{2} \quad Z' = \frac{50}{\cos(30)} = \frac{100}{\sqrt{3}} \quad I = \frac{U}{Z'} = \frac{\sqrt{6}}{2}$$

Novi fazni kut impedancije je 30 stupnjeva. To znači da struja kasni iza napona za taj kut pa je novi početni fazni kut struje 150 stupnjeva. *Pažnja:* da biste uspješno(i brzo) rješavali zadatke iz izmjeničnih struja potrebno je dobro baratati sa trigonometrijom sin cos, tg itd. , ponoviti (izapisati) važnije formule-podatke)!!!

Napomena: Pažljivi čitatelj će lako zaključiti da je nakon određivanja početnog faznog kuta struja (150 stupnjeva) dalje računanje zapravo nepotrebno, jer samo jedan ponuđeni odgovor ima taj kut! Dakle, kod zadataka sa ponuđenim odgovorima treba uz računanje «baciti pogled» što je ponuđeno i time eventualno skratiti račun...Ponekada je korisno pogledati dimenzije (jedinice) tj. provjeriti da li su možda ponuđeni dimenziono nemogući odgovori koje naravno treba eliminirati (vidi sljedeći zadatak)

4. (2 boda) Svitak je prikazan kao serijski spoj induktiviteta L_s i otpora R_s . Odredite parametre ekvivalentnog paralelnog spoja.

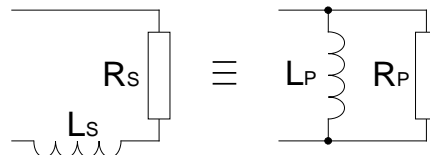
A) $R_p = \frac{(\omega L_s)^2}{R_s}, L_p = \frac{R_s^2 + L_s^2}{\omega^2}$

B) $R_p = R_s^2 + \omega^2 L_s^2, L_p = \frac{R_s^2}{\omega^2 L_s}$

C) $R_p = \frac{1}{R_s}, L_p = \frac{1}{L_s}$

D) $R_p = \frac{1}{R_s}, L_p = \frac{\omega^2}{L_s + R_s}$

E) $R_p = R_s + \frac{(\omega L_s)^2}{R_s}, L_p = \frac{R_s^2}{\omega^2 L_s} + L_s$

Rješenje: Polazimo od impedancije $\underline{Z}=R_s+j\omega L_s$. Admitancija je $Y=1/\underline{Z}$

$$Y = \frac{1}{R_s + j\omega L_s} \quad Y = \frac{1}{R_s + j\omega L_s} \frac{(R_s - j\omega L_s)}{(R_s - j\omega L_s)}$$

U nazivniku moramo dobiti realni broj. Zato množimo brojnik i nazivnik sa konjugirano kompleksnim brojem nazivnika:

$$Y = \frac{R_s}{R_s^2 + \omega^2 L_s^2} - \frac{j\omega L_s}{R_s^2 + \omega^2 L_s^2}$$

Realni dio je radna vodljivost, a imaginarni je induktivna (reaktivna) vodljivost. Paznja: predznak je sastavni dio imaginarnog dijela kompleksnog broja.

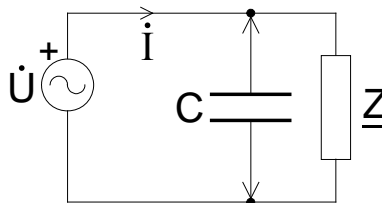
Recipročna vrijednost radne vodljivosti je traženi otpor R_p . Recipročna vrijednost imaginarnog dijela je.....itd. Najprije odredimo R_p i dobijemo:

$$R_p = R_s + \frac{\omega^2 L_s^2}{R_s}$$

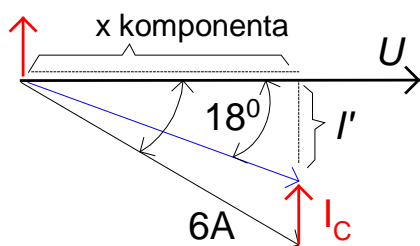
Odmah vidimo da samo odgovor pod E) ima ispravan R_p . Da li u ovom slučaju treba računati L_p ? (možda je bolje ići na sljedeći zadatak, jer vrijeme je zadatak...).

5. (2 boda) Izračunajte koju vrijednost kapaciteta C trebamo priključiti paralelno impedanciji $\underline{Z} = 20 \angle 30^\circ \Omega$, a da se kut između napona i struje izvora ($\varphi = \alpha_u - \alpha_i$) promijeni na 18° . Zadano je: $U = 120 \text{ V}$, $f = 50 \text{ Hz}$.

- A) **34,8 μF**
- B) 64,3 μF
- C) 94,7 μF
- D) 124,4 μF
- E) 154,5 μF

Rješenje: Nacrtamo vektorski dijagram prije i poslije spajanja kondenzatora. Struja trošila $120/20 = 6 \text{ A}$ se ne mijenja (paralelni spoj). Nakon spajanja kond. pojavi se kapacitivna struja (predhodi naponu za 90 stupnjeva).

Struje i napon prikažemo vektorima. Vektor ukupne struje je zbroj vektora kapacitivne struje i struje trošila. Najprije (trigonometrijom) odredimo x i y komponente vektora struje

$$X = 6 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{6}\right) \quad X = 5.2 \quad Y = 6 \cdot \sin\left(\frac{\pi}{6}\right) \quad Y = 3$$

U konačnici se x-komponenta ne mijenja. Iz odnosa u prikazanim trokutima odredimo struju I_C

$$X = 6 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{6}\right) \quad X = 5.2 \quad Y = 6 \cdot \sin\left(\frac{\pi}{6}\right) \quad Y = 3$$

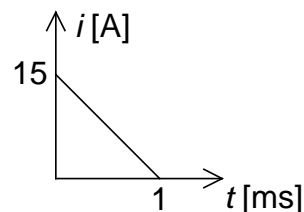
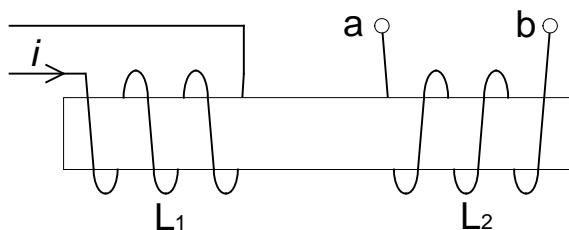
$$I' = Y - I_C \quad \frac{I'}{X} = \tan(18) \quad I' = \tan\left(18 \cdot \frac{\pi}{180}\right) \cdot X$$

$$I' = 1.69 \quad I_C = Y - I' \quad I_C = 1.31$$

$$X_C = \frac{U}{I_C} \quad X_C = 91.49 \quad C = \frac{1}{X_C \cdot \omega} \quad C = 3.48 \times 10^{-5}$$

6. (2 boda) Koliki će biti napon u_{ab} u vremenskom intervalu $0 \leq t \leq 1 \text{ ms}$ ako se struja i mijenja kako je zadano na slici, a koeficijent magnetske veze je $k = 0.5$ uz $L_1 = 4 \text{ mH}$, $L_2 = 1 \text{ mH}$?

- A) -30 V
- B) 30 V
- C) -15 V
- D) **15 V**
- E) 0 V

Rješenje: Struja koja prolazi kroz L_1 stvara u okolnom prostoru magnetsko polje. Dio silnica tog polja zahvaća zavojnicu L_2 . Budući da je struja promjenjiva, magnetsko polje (magnetski tok) koji zahvaća zavojnicu L_2 je promjenjiv. Prema Faraday-ovom zakonu u zavojnici L_2 se inducira napon a kada je strujni krug zatvoren pojavi se inducirana struja. Na taj način zavojnica L_2 postaje izvor električne energije. Energiju taj izvor «dobavlja» putem magnetskog polja. Inducirani napon ima svoj iznos i predznak. Najprije odredimo iznos:

$$M = k \cdot \sqrt{L_1 \cdot L_2} \quad M = 1 \cdot 10^{-3} \quad \frac{\Delta I}{\Delta t} = \frac{15}{1} \cdot 10^3 = 15 \frac{kA}{s}$$

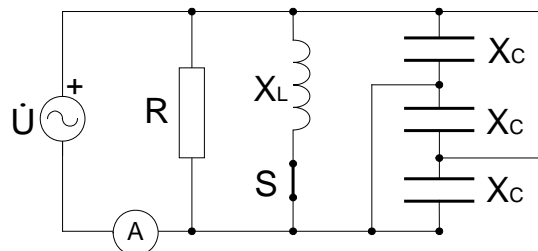
$$u_{ind} = M \cdot 15 \cdot 10^3 \quad u_{ind} = 15$$

Sada u obzir dolaze samo dva od ponuđenih odgovora C) i D).

Za određivanje predznaka ustanovimo pravilom desne ruke smjer mag. toka zavojnice L_1 . Dobivamo da tok ide u desno i smanjuje se. Zamislamo, na čas, da je na krajeve zavojnice L_2 spojen neki otpornik. Inducirana struja imala bi takav smjer kojim će podržavati tok (protivi se njegovom smanjivanju- Lenz-ov zakon!). Probamo tako da «pustimo» struju najprije u stezaljku **a** pa onda u **b**. Pravilom desne ruke svaki puta provjerimo da li mag. tok te struje ima odgovarajući smjer tj. da li podržava onaj od L_1 . Ustanovimo da bi ta struja morala ulaziti u stezaljku **b** (izvor!) Zaključak: stezaljka **a** je pozitivna u odnosu na stezaljku **b** pa je napon $u_{ab}=+15V$. Pažnja : istovremeno je napon $u_{ba} = -15 V$.

7. (2 boda) Ako u spoju prema slici ($R = X_L = 30 \Omega$, $X_C = 90 \Omega$) otvorimo sklopku S (iz stanja „uključeno“ prebacimo je u stanje „isključeno“), iznos koji pokazuje ampermetar će se:

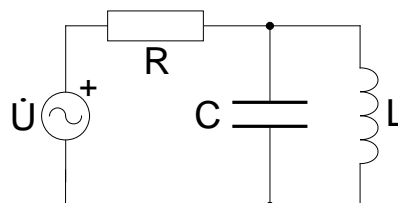
- A) povećati 2 puta
- B) smanjiti 2 puta
- C) povećati $\sqrt{2}$ puta**
- D) smanjiti $\sqrt{2}$ puta
- E) neće se promijeniti

Rješenje: Kondenzatori su spojeni paralelno pa je ukupan X_C zapravo 30Ω . To znači da uz zatvorenu sklopku imamo paralelni rezonantni krug. Ukupna struja je struja otpornika. Pazite: struje kroz C i L postoje, ali su jednake i u protufazi su pa je njihova suma nula. Nakon otvaranja sklopke imamo paralelu R X_C . Struje su jednake ali su pod 90 stupnjeva. Time je ukupna struja (zbroj) $1,41$ puta veća od pojedinačnih (skicirajte vektore)

8. (2 boda) Kolika struja teče kroz zavojnicu u spoju prema slici uz kružnu frekvenciju $\omega = 1000 \text{ rad/s}$? Zadano je: $U = 10 \text{ V}$, $R = 10 \Omega$, $C = 0,5 \text{ mF}$, $L = 2 \text{ mH}$.

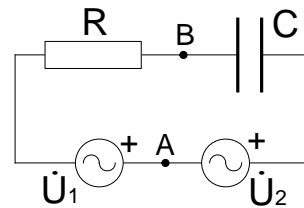
- A) 10 A
- B) 5 A**
- C) 2 A
- D) 1 A
- E) 0 A

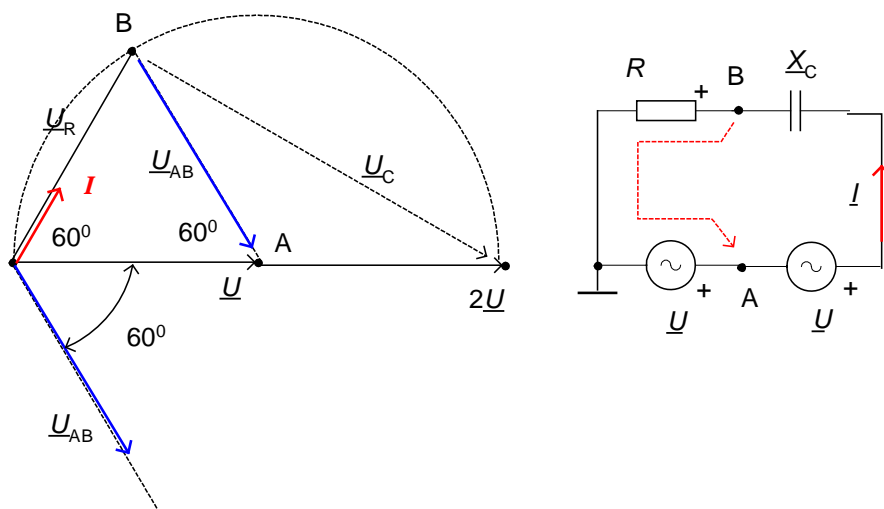
Rješenje: Odredimo X_C i X_L . Uz zadane podatke dobivamo da su jednaki (2Ω). To znači da imamo paralelni rezonantni krug koji ima beskonačan otpor. Ukupna struja u krugu je nula pa nema pada napona na R . Napon izvora je na paraleli LC . Struje kroz C i L su jednake po 5 A (u protufazi su pa je ukupna struja nula!)

9. (2 boda) Koliki mora biti kapacitet C da bi fazni kut između napona U_1 i U_{AB} bio 60° pri kružnoj frekvenciji $\omega = 1000 \text{ rad/s}$? Zadano je: $U_1 = U_2 = U \angle 0^\circ \text{ V}$, $R = 100\sqrt{3} \ \Omega$.

- A) $1 \ \mu\text{F}$
- B) $3,33 \ \mu\text{F}$**
- C) $5 \ \mu\text{F}$
- D) $6,66 \ \mu\text{F}$
- E) $10 \ \mu\text{F}$

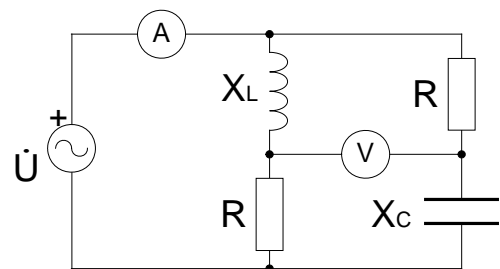
Rješenje: Prije bilo kakvog računanja treba napraviti skicu vektora-fazora (topografskog dijagrama)

Struja je kapacitivna. Točka B se mora nalaziti na polukružnici, ali ne bilo gdje, nego tamo gdje će biti zadovoljen uvjet iz zadatka o faznom pomaku između U i U_{AB} . Očito je da struja mora prethoditi naponu (naponima) za 60 stupnjeva. Taj pomak određuje impedancija serijskog RC spoja. Nacrtamo trokut impedancije sa kutem od 60 stupnjeva pa je onda $X_C/R = \tan 60^\circ = \sqrt{3}$, iz čega slijedi da je $X_C = 300 \ \Omega$, a $C = 3,33 \ \mu\text{F}$.

10. (2 boda) Odredite struju kroz ampermetar te napon na voltmetru u spoju prema slici ako je $R = X_L = X_C = 2 \ \Omega$ i $U = 100 \angle 0^\circ \text{ V}$.

- A) $8,33 \text{ A}, 50 \text{ V}$
- B) $25 \text{ A}, 100 \text{ V}$
- C) $50 \text{ A}, 100 \text{ V}$
- D) $25 \text{ A}, 0 \text{ V}$
- E) $50 \text{ A}, 0 \text{ V}$**

Rješenje: Najprije odredimo struje grana (induktivne kapacitivne), zatim ukupnu struju pa napon voltmetra ovako:

$$\begin{aligned}
I_1 &= \frac{U}{R + X_L} & I_1 &= 25 - 25j & I_2 &= \frac{U}{R + X_C} & I_2 &= 25 + 25j \\
I &= I_1 + I_2 & I &= 50 \\
U_V &= -I_2 \cdot X_C + I_1 \cdot R & U_V &= 0
\end{aligned}$$

Pitanje: Da li je to električni most u ravnoteži? Koji je uvjet ravnoteže mosta kod izmjenične struje, a koji kod “istosmjernog” mosta?

Pažljivi čitatelj će lako ustanoviti da struje ne ovise o redoslijedu elemenata u granama dok napon voltmetra ovisi. Npr. ako R i X_C u desnoj grani zamijene mjesta napon će biti 100V. Preporuča se za sve kombinacije rasporeda elemenata izračunati napon i nacrtati odgovarajuće topografske dijagrame. Osim iznosa napona koji pokazuje voltmeter iz topografskog dijagrama dobijete i fazne odnose!.

I.Felja 2007